

Four sacred ponds in suphan buri

There have been many water resources of which the water was used in Royal ceremonies from the past to the present. Among the most famous resources are the “four sacred ponds in suphan buri.” Their names are Kaew, Ka, Yommana and Kes.

Water from the four sacred ponds has been used in royal ceremonies since the Ayutthaya period. In the Rattanakosin period, King Rama 5 visited the four ponds. Nowadays, the four sacred ponds are renovated and reserved as a national archeological site.

บริเวณทางเข้าแหล่งน้ำสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่
อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

“แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์” ที่ใช้ในพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันนั้น มีอยู่หลายแหล่ง ซึ่งบางแห่งก็เป็นแหล่งน้ำใหม่ที่นำมาใช้เพิ่มเติมขึ้นในสมัยหลังเมื่อไม่นานมานี้ แต่สำหรับแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ตามโบราณราชประเพณีที่ใช้สืบทอดกันมาอย่างยาวนานที่สุดแห่งหนึ่ง คงได้แก่ แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อว่า “สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่” แห่งเมืองสุพรรณบุรี ที่มีเรื่องราวและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ แห่งเมืองสุพรรณบุรี

โดย อรุณศักดิ์ กิ่งมณี

ภูมิสถานของสระโบราณทั้งสี่

สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ ตั้งอยู่ที่บ้านท่าเสาดีจ ตำบลสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ห่างจากตัวเมืองสุพรรณบุรี มาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ ๑๘ กิโลเมตร โดยอยู่ใกล้กับลำน้ำท่าว่า ซึ่งเป็นลำน้ำสายเก่าของแม่น้ำสุพรรณบุรี

สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ ประกอบด้วย สระน้ำโบราณทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า จำนวน ๔ สระอยู่ในบริเวณชลเดียวกัน มีชื่อว่า **สระแก้ว สระคา สระยมนา และสระเกษ** โดย สระแก้ว อยู่ด้านเหนือสุด ถัดลงมาเป็น สระคา ส่วน สระยมนา อยู่ทางทิศตะวันตกของ สระคา และด้านล่างทางทิศใต้เป็นที่ตั้งของ สระเกษ ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด นอกจากนี้ ในปัจจุบันยังพบสระขนาดเล็กอีก ๒ สระ ตั้งอยู่ระหว่างสระยมนา และสระเกษ บางท่านเรียกว่า สระอมฤต ๑ และ ๒ แม้ว่าตำแหน่งของสระทั้งสองแห่งนี้จะปรากฏอยู่ในผังของกรมศิลปากร มาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๙ แล้ว แต่กลับไม่ปรากฏอยู่ในเอกสารจดหมายเหตุ รุ่นเก่าแต่อย่างใด จึงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นสระที่ขุดขึ้นใหม่ในระยะหลัง และมีได้มีความสัมพันธ์กับสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่แต่อย่างใด

บริเวณใกล้กับสระเกษ มีคันดินอยู่ ๑ แนว กล่าวกันว่าแนวคันดินดังกล่าวนี้มีทอดตัวยาวไปทางทิศใต้ จนถึงเมืองเก่า แต่ปัจจุบันถูกไถรื้อปรับพื้นที่จนเกือบสิ้นสภาพแล้ว คงเหลือเพียงไม่มากนัก ด้านบนของคันดินมีเจดีย์ที่สร้างใหม่เมื่อประมาณ ๔๐ ปีตั้งอยู่ อย่างไรก็ตามผลจากการขุดแต่งทางโบราณคดีของกรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ พบว่าด้านล่างของเจดีย์มีฐานโบราณสถาน ๑ หลัง ก่อด้วยอิฐ ลักษณะคล้ายฐานของมณฑป แต่ไม่สามารถศึกษารูปแบบที่สมบูรณ์ได้ เนื่องจากพบหลักฐานหลงเหลืออยู่ค่อนข้างน้อย

ตำนานเรื่องเล่าของชาวบ้าน

นิทานเชิงตำนานเล่าถึงสระศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ว่า ครั้งหนึ่งมีเจ้าเมืองผู้ครองนครองค์หนึ่ง มีธิดา ๔ องค์ ชื่อ แก้ว คายมนา และ เกต พระธิดาสามองค์แรกมีสวามีเป็นคนธรรมดา แต่ธิดาองค์สุดท้ายมีสวามีเป็นลิงเผือก

ต่อมาเมื่อเจ้าเมืองรู้ว่าตนเองชราภาพลงมาก จึงคิดจะยกเมืองให้กับลูกเขยครองแทน โดยตั้งตึกว่า ให้พระธิดาช่วยกันขุดสระให้เสร็จภายใน ๗ วัน ผู้ใดขุดสระได้ใหญ่ที่สุดก็จะให้สวามีของธิดาองค์นั้นเป็นเจ้าเมืองแทน

ธิดาและสวามี ๓ คู่แรก ต่างช่วยกันขุดสระ ยกเว้นธิดาองค์สุดท้ายที่ต้องขุดเพียงคนเดียว และก็ยังถูกพวกพี่กลั่นแกล้ง โดยนำดินมาถมใส่ จนกระทั่งในคืนสุดท้าย ธิดาเกิดจึงอ่อนวอนให้ลิงเผือกช่วยเหลือ พญาลิงจึงพาพลพรรคลิงมาช่วยขุด จนได้สระใหญ่กว่าสระของธิดาผู้พี่ทั้งสาม และยังเป็นเกาะกลางน้ำปลูกต้นเกดเพื่อเป็นสัญลักษณ์ได้ด้วย

พอรุ่งเช้า เจ้าเมืองเกิดสรวรดไปก่อน บรรดาเสนาอำมาตย์พิจารณาแล้ว เห็นว่า สระของเกดกับลิงเผือกใหญ่กว่าของผู้อื่น จึงมีมติมอบราชสมบัติให้ครอบครัวของ

ธิดาองค์พี่ทั้งสามและสวามีไม่พอใจ จึงขโมยพระขรรค์ศักดิ์สิทธิ์หนีไป พญาลิงเผือกออกติดตามไปทันกันที่สระเกด พวกพี่จึงขว้างพระขรรค์ลงสระ บังเอิญถูกต้นเกดขาดสะบั้นล้มลง และพระขรรค์ก็จมสูญหายไปด้วย ตั้งแต่นั้นมาสระดังกล่าวจึงกลายเป็นสระศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากมีพระขรรค์ศักดิ์สิทธิ์อยู่ภายในสระแห่งนี้

ตำนานดังกล่าว คงเป็นการแต่งขึ้นโดยผู้คนในรุ่นหลัง เพื่อเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ของสระทั้งสี่ ซึ่งเรื่องเล่าประเภทนี้ถือเป็นชนบทย่างหนึ่งที่มักพบอยู่เสมอในสังคมไทยครั้งอดีต เพื่อแสดงให้เห็นถึงมูลเหตุแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของบริเวณพื้นที่ต่าง ๆ นั่นเอง

แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ในพระราชพิธีที่หลากหลาย

สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ของเมืองสุพรรณบุรี เป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ตามโบราณราชประเพณี ที่ใช้เป็นน้ำสรงมูรธาภิเษกของพระมหากษัตริย์ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก มาตั้งแต่สมัยอยุธยาสืบต่อกันมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยมีเอกสารจดหมายเหตุระบุเอาไว้อย่างชัดเจน ขั้นตอนทั่วไปในการนำน้ำศักดิ์สิทธิ์จากสระทั้งสี่จะมีการทำพิธีปลุกกรรมตักน้ำ แล้วจึงประกอบพิธีเสกน้ำด้วยพระพุทธรูปหรือเทพมนต์เพื่อความ เป็นสวัสดิมงคล ในลำดับต่อไป ก่อนที่จะนำไปผสมกับน้ำจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์แห่งอื่นเพื่อนำไปใช้ในพระราชพิธีอันเป็นมงคลต่างๆ

แต่เดิมน้ำจากสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่คงใช้เฉพาะในพระราชพิธีหรือรัฐพิธีสำคัญ ดังเช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีมหาอุปราชภิเษก และพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ซึ่งพระราชพิธีเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญระดับสูงทั้งสิ้น

สำหรับขั้นตอนในการปลุกกรรมตักน้ำจากสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่นั้น เอกสารจดหมายเหตุแต่เดิมไม่ได้ระบุขั้นตอนที่ชัดเจนเท่าใดนัก แต่มาพบในจดหมายเหตุครั้งรัชกาลที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗ ที่ให้รายละเอียดขั้นตอนเอาไว้ว่า เมื่อจะกระทำพิธีตักน้ำ ได้ให้หมอยอดสี่กรมช่าง และขุนพิไชยฤกษ์เฮอร์ เชิญท้องตราออกมายังพญาสุพันและกรมการ โดยให้จัดการปลุกศาลที่สระๆ ละศาล และจัดบายศรี ๔ สำหรับ ศิริระสุกร ๔ ศิริระ เครื่องกระยาบวช และให้จัดผ้าขาว เพื่อให้โหรนุ่งห่ม จากนั้นเมื่อถึงวันที่กำหนดก็ให้พญาสุพันและกรมการพร้อมภมอยอดสี่ และขุนพิไชยฤกษ์ออกไปที่สระเพื่อตั้งการบวงสรวงเมื่อโหรบอกฤกษ์แล้วให้ยิงปืนเป็นสัญญาณ จึงตักน้ำจากสระทั้งสี่ที่ใสสะอาดดี ใช้ผ้าขาวกรองอย่าให้มีผง นำน้ำใส่ในกระถางเอาผ้าขาวปิดปากกระถางแล้วเอาเชือกผูกประทับตราให้มั่นคงและมอบให้หมอยอดสี่กับขุนพิไชยฤกษ์ นำเข้าไปยังกรุงเทพโดยเร็ว

สมุดไทดำ จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ จ.ศ.๑๒๑๗ เลขที่ ๖๔
เรื่อง หนังสือถึงพระยาสุพรรณบุรี
ให้นายกองข้างถือหนังสือมาตองพระราชประสงค์น้ำ
(สำเนาภาพจาก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร)

รัชกาลที่ ๕ กับการเสด็จประพาสสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่

เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินมายังสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ของเมืองสุพรรณบุรี ในครั้งนั้นทรงมีพระราชหัตถเลขา พระราชทานไปยังสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ซึ่งมีเรื่องเกี่ยวกับสระศักดิ์สิทธิ์อยู่ด้วยในที่นี้ขอคัดสำเนาจากต้นฉบับพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เก็บรักษาไว้ที่สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ โดยรักษาอักษรวิธีตามต้นฉบับเดิม ดังนี้

แนวคันดินใกล้กับสระเกษ ด้านล่างมีฐานอาคารก่อด้วยอิฐ แต่เจดีย์ด้านบนเป็นสิ่งก่อสร้างใหม่

“... ที่สระนั้นมันมีฐานต่าง ๆ อยู่อย่างไม่เป็นระเบียบ ตรงทางที่ขึ้นไปถึงสระคาก่อน สระขมนานอยู่ข้างเหนือ สระแก้ว อยู่ตะวันตกเกือบจะตรงกับสระคา สระเกษอยู่ข้างใต้แนวเดียวกับสระแก้ว แลเห็นปรากฏว่าเป็นสระที่ขุด มีเจดีย์ซึ่งว่ามีรูปหนึ่ง ไหลเฉียงเอาชื่อไม่ได้ ไปก่อสร้างฐานของเก่า ที่สระคา แห่งหนึ่ง สระขมนานแห่งหนึ่ง ที่สระแก้วเป็นศาลเจ้า ที่ซึ่งสำหรับ บวงสรวงก่อนตักน้ำสรง แต่ที่สระเกษนั้นมีคันดินสูงยาวไปมาก ที่บนนั้นมีรากก่อพื้นดินสูงจะเป็นเจดีย์กมณชบ ซึ่งถูกแก้แต่ไม่สำเร็จ สงสัยว่าที่เหล่านี้จะเป็นเทวสถานมีใช้วัด สระที่ขุดไว้เหล่านี้เป็นสระสำหรับพราหมณ์ลงชุบน้ำ ให้ผ้าเปียกเสีย ก่อนที่จะเข้าไปมัสการตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ จึงจะได้เป็น สระที่ศักดิ์สิทธิ์ คันดินที่กล่าวนี้ว่ามียาวไปมาก น่าจะเป็นถนนถึงเมืองเก่า ที่นี้จะเป็นเทวสถานกวดพราหมณ์ที่ศักดิ์สิทธิ์ แห่งหนึ่งมาแต่สุพรรณเก่า จึงได้ใช้น้ำนี้เป็นน้ำอภิเษกสืบมา แต่โบราณ ก่อนพุทธศาสนาจะมาประดิษฐานในประเทศแถบนี้ มีเรื่องที่เกี่ยวข้องหลายเรื่อง เช่นพระเจ้าประทุมสุริวงษ์ เป็นเจ้าที่เกิดในดอกบัว ฤมาแต่ประเทศอินเดีย อันเป็นเจ้าแผ่นดินที่ ๑ ฤที่ ๒ ในวงศ์พรอินทร์ที่ครองกรุงอินทปัดพรนครหลวงเจ้าของพรนครวัด ก่อนพุทธศาสนากาลจะราชาภิเศกต้องให้มา ตักน้ำสี่สระนี้ไป แลในการพระราชพิธีอภิเศกต่าง ๆ ต้องใช้น้ำสี่สระนี้ พระเจ้าสินธพอมรินทร์พญาแกรกราชาภิเศก กรุงละโว้ ประมาณ ๑๔๐๐ ปีก็ว่าใช้น้ำสี่สระนี้ราชาภิเศก พระเจ้าอรุณมหาราชกรุงสุโขทัยจะทำการราชาภิเศกก็ต้องลงมาตีเมืองเหล่านี้ให้อยู่ในอำนาจ แล้วจึงตักน้ำไปราชาภิเศก จึงเป็นธรรมเนียมเจ้าแผ่นดินสยามทุกพระองค์ สรงมูรธาภิเศกแรกเสวยราชแลตลอดมาด้วยน้ำสี่สระนี้ มีเลขประจำเฝ้าสระรักษา

อย่างกวัดขัน เพราะเหตุที่มีเจ้าแผ่นดินเมืองใกล้เคียงมาลัก ตักน้ำไปกระทำอภิเศก จนกระทั่งเมื่อเร็ว ๆ นี้ พระเจ้ากาวิโลรส เป็นพระเจ้าขึ้นใหม่ ๆ ได้ให้มาลักน้ำสี่สระนี้ขึ้นไปทำอภิเศกเป็นข้อหนึ่งในคำที่ต้องหาว่าเป็นขบถ

“ลัทธิที่ตักน้ำสระเป็นน้ำอภิเศกนี้ ปรากฏชัดว่า เป็นตำราพราหมณ์เช่นกับมหาภารตะ อรชุนต้องไปเที่ยวปราบปรามเมืองทั้งปวง แลสรงน้ำในสระที่เมืองนั้นห้ามหวงตลอดจนถึงสระในป่าพรหมพานต์เป็น ๖๔,๖๕ สระ จึงได้มาทำอศิวเมศ ซึ่งเป็นพิธีสำหรับเป็นจักรพรรดิ แต่เหตุไหนที่สี่สระนี้จึงขลังนักไม่ปรากฏ คงจะมีตัวครุฑที่สำคัญเป็นที่นับถือทั่วไป มาขุดสระแลมาผูกเวทมนต์ไว้อย่างหนึ่งอย่างใด ราษฎรในเมืองนี้มีความกลัวเกรงเป็นอันมาก น้ำในสระก็ไม่ใช้ ปลาในสระก็ไม่กิน มีหญิงขึ้นรถเต็มอยู่ในสระ มีจระเข้อยู่ทั้งสี่สระ ได้ทราบมาแรกที่ทุลกระหม่อมรับสั่งว่าน้ำท่วมถึง แต่เวลานี้ซึ่งเป็นเวลาน้ำมากพอปริ้ม ๆ ไม่ท่วม เห็นจะเป็นบางปีจึงจะท่วม แต่น้ำล้นขอบสระทางที่เดินต้องพูนขึ้นหน่อยหนึ่งแต่กระนั้นก็ขึ้น ๆ น่าจะท่วมได้จริง น้ำสระคา สระขมนานไม่สู้สะอาดมีสีแดง แต่น้ำสระแก้ว สระเกษใสสะอาด

“ได้หยุดบวงสรวงแลตักน้ำแล้วขึ้นไปกินข้าว พรายสุนทรบุรีเลี้ยงที่บนคันดิน ชาวสุพรรณอยู่ข้างจะ เป็นคนนับถือเจ้านายจัด นับถือบูชาอิฐฐานได้จะถวายอะไรเจ้าดูเหมือนจะได้นุญที่สุดจนเสียที่สานมาสำหรับให้หนึ่งก็มีค่าอิฐฐานติดใกล้ไปข้างพระพุทธเจ้ามากกว่าอย่างอื่น

“เมื่อวานนี้มีผู้หญิงแก่คนหนึ่งลงเรือ มีต้นไม้ตั้งมาในเรือพายตามมา แต่ไม่ได้ช่อง ฟังมาได้ช่องวันนี้ นำต้นไม้นั้นเข้ามาให้เป็นต้นโพ ถามว่าเหตุใดจึงได้เอาต้นโพนี้มาให้ บอกว่าต้นโพนี้เกิดขึ้นที่ท่านไม่เข้าใจถามว่าเหตุไรจึงว่าเช่นนั้น บอกว่าได้ไปซื้อท่านที่อยู่ในกระจกไปติดไว้ที่เรือน ต้นโพกิ่งออกขึ้นบนหลังหีบที่ตรงรูปนั้นเป็น ๗ ต้น จึงได้เอาจากมพร้าวแลดินมาประกอบเข้าไว้ สูงถึง ๒ ศอกเศษ พอเสด็จจึงได้นำมาให้ เห็นว่าเข้าที่ติดอยู่ จึงได้ให้เอาไปด้วย ได้แยกออกเป็นต้นปลิก ๓ ต้น รวมเป็นกอ ๔ ต้นไว้กอหนึ่ง ปลุกประจำสระทั้งสี่เป็นที่รูกว่าได้ขึ้นไปถึงทั้งสี่นั้น...”

สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ในอดีต

พื้นที่บริเวณแหล่งน้ำสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ ซึ่งมีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยอยุธยา นั้น สันนิษฐานว่าคงมีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลรักษาสระมาตั้งแต่แรก เพื่อป้องกันไม่ให้เจ้าเมืองอื่นมาลักลอบตักน้ำไปใช้ แต่ก็ไม่ปรากฏรายชื่อผู้รักษาสระอย่างชัดเจน

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๓-๔ เริ่มพบเอกสารจดหมายเหตุกล่าวถึง ชื่อของ “ขุนคงคา” ว่าเป็นผู้ดูแลรักษาสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ โดยมีเลิกในสังกัดจำนวนหนึ่งในเขตชุมชนโดยรอบ เพื่อช่วยกันดูแลรักษาสระเหล่านี้

สำหรับตำแหน่งพนักงานดูแลพิทักษ์สระนั้น มีการรับราชการติดต่อกันเรื่อยมา จนกระทั่งถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ยุบเลิกตำแหน่งดังกล่าว

อรุณศักดิ์ กิ่งมณี

จบการศึกษาปริญญาตรีและโท จากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร สนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับเรื่องเทพฮินดู

รวมถึงประติมานวิทยาของพุทธและฮินดู ปัจจุบันรับราชการตำแหน่ง นักโบราณคดีชำนาญการพิเศษ สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี

อ้างอิง

๑. ทรงสรรพ นิลกำแหง, “น้ำศักดิ์สิทธิ์” โลกประวัติศาสตร์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มีนาคม) ๒๕๔๓, หน้า ๕-๑๘
๒. นุชนารถ กิจงาม (บรรณาธิการ) “น้ำศักดิ์สิทธิ์ (ภาคผนวก๓) “ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก : ประวัติศาสตร์จากจาริตประเพณี จากพระราชนิพนธ์ “ยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒” พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ , กรุงเทพฯ : บริษัทเอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖
๓. ตริ อมาตยกุล, “สระแก้ว สระคา สระยมนา สระเกตุ” โบราณวิทยา เรื่องเมืองอุททอง ,พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิพร, ๒๕๐๙
๔. ส.พลายน้อย, “น้ำสงมูรธาภิเษก “ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๗ (พฤษภาคม ๒๕๓๕) ,หน้า ๑๐๔-๑๑๓
๕. มนต์ โอภากุล, ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองสุพรรณบุรี กรุงเทพฯ : จินตศาสตร์การพิมพ์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์
๖. วารุณี ไอสถารมย์, เมืองสุพรรณบนเส้นทางเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ พุทธศตวรรษที่ ๘ - ต้น พุทธศตวรรษที่ ๒๕ , กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗
๗. อัครสิทธิ์ สุขขำ และ เขียวลักษณ์ นูนาค , รายงานเบื้องต้น การดำเนินงานทางโบราณคดี สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๙ , เอกสารพิมพ์คอมพิวเตอร์, ๒๕๔๙

เอกสารต้นต้น

๑. หอวชิรญาณ แผนกตัวเขียนและจารึก หอสมุดแห่งชาติ, จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ จ.ศ.๑๒๑๗ (พ.ศ.๒๓๙๙) เลขที่ ๖๘ เรื่องหนังสือถึงพระยาสุพรรณบุรี ให้นำกองช่างถือหนังสือมาต้องพระประสงค์น้ำ
๒. หอวชิรญาณ แผนกตัวเขียนและจารึก หอสมุดแห่งชาติ, จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ จ.ศ.๑๒๒๒ (พ.ศ.๒๔๐๓) เลขที่ ๑๕๙ เรื่องหนังสือพระศรีสทเทพรราช ปลัดกรมมหาดไทยมาถึงพญาสุพัน
๓. หอวชิรญาณ แผนกตัวเขียนและจารึก หอสมุดแห่งชาติ, จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ จ.ศ. ๑๒๑๖ (พ.ศ.๒๓๙๗) เลขที่ ๔๑ เรื่องร่างตราถึงพระยาสุพรรณ เเร่งให้ทำพระปรารักษ์ทั้งสี่สระ
๔. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ จ.ศ. ๑๒๒๖ เลขที่ ๖๑ เรื่องสารตราถึงเมืองสุพัน ให้หมายขุนพิไชย ฤกษ์ไพรออกไปตักน้ำ สระแก้ว สระยมนา เกษ ปีชวด
๕. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ใบบอกเมืองสุพรรณบุรี วันอาทิตย์ที่ ๑๕ กันยายน ร.ศ.๑๐๘ รหัสเอกสารที่ ร.๕ ม.๒.๑๒ ก/๔
๖. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ,ข่าวตัดหนังสือพิมพ์ (๒ พ.ค. ๒๔๗๑ - ๑๖ พ.ย. ๒๔๗๒) รหัสเอกสาร ร.๗ ม.๒๖.๕ ก/๙

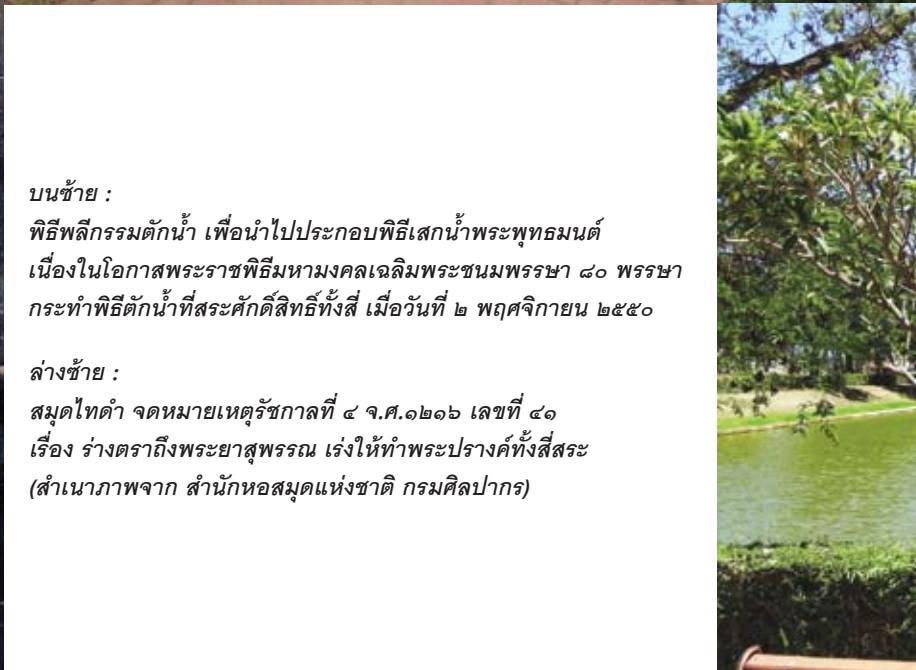

บน : เจ้าพ่อเทพารักษ์ที่ประดิษฐานภายในศาล
ล่าง : ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ (สร้างใหม่) ภายในบริเวณสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่

๑. ทนังลือ พญูปพจันต. เมถึงพญุตพื้น กอขมิพะประ
 กขใจมทรระบเทสีง/เกตเมปฏวโนมีตทจอนถว(โคตจ
 พญุตพื้น (เทพโคตจันตบระกษะพระกัทพพะประพิตี ๒๕๕๐
 ๒. ๒๕๕๐
 ๓. ๒๕๕๐
 ๔. ๒๕๕๐
 ๕. ๒๕๕๐
 ๖. ๒๕๕๐
 ๗. ๒๕๕๐
 ๘. ๒๕๕๐
 ๙. ๒๕๕๐
 ๑๐. ๒๕๕๐

บนช้าย :

พิธีปลีกรรมตักน้ำ เพื่อนำไปประกอบพิธีเสกน้ำพระพุทธรณ์
 เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา
 กระทำพิธีตักน้ำที่สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

ล่างช้าย :

สมุดไทยดำ จดหมายเหตุการณ์ที่ ๔ จ.ศ.๑๒๑๖ เลขที่ ๔๑
 เรื่อง ร่างตราถึงพระยาสุพรรณเร่งให้ทำพระปรารค์ทั้งสี่สระ
 (สำเนาภาพจาก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร)

ปัจจุบันของสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่

สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๗๘ และมีการกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๘ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๒ ตอนพิเศษ ๙๘ ง. วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๘ มีพื้นที่โบราณสถานประมาณ ๕๕ ไร่ ๗๐ ตารางวา

เมื่อราวปี พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๔ กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดลอกสระศักดิ์สิทธิ์มาแล้วครั้งหนึ่งและปลูกต้นไม้เพิ่มเติมกว่า ๘๐๐ ต้น แต่เมื่อเวลาผ่านมานาน สภาพของสระศักดิ์สิทธิ์ก็ทรุดโทรมลงไปอีก

จนในปี พ.ศ.๒๕๔๙ จังหวัดสุพรรณบุรี ร่วมกับสำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี กรมศิลปากร ได้ดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานแห่งนี้ขึ้นอีกครั้งโดยทำการขุดลอกสระทั้งหมด รวมถึงปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ให้มีความงดงาม อีกทั้งยังได้มีการถ่ายโอนภารกิจขึ้นพื้นฐานในการบำรุงรักษาให้กับเทศบาลตำบลท่าเสด็จเป็นผู้ดูแลรักษา ซึ่งทางเทศบาลตำบลท่าเสด็จก็ได้ดูแลรักษาพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ทำให้แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๔ สระ มีความงดงามและทรงคุณค่าดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้

